

ŞAİRİN ŞÖHRƏTİ, ŞƏRƏFİ... VƏ İSTİQLALI

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xalq şairi Vaqif Səmədoğlunu "İstiqlal" ordeni ilə təltif etdi. "Şöhrət" və "Şərəf" ordenlərindən sonra "İstiqlal" böyük şair-mütəfəkkirin təltif edildiyi üçüncü yüksək dövlət mükafatı oldu.

Hər üç təltifin, xüsusilə üçüncüsünün, mənim fikrimcə, ən azı, iki mühüm mənası var. Birincisi ondan ibarətdir ki, Vaqif Səmədoğlu öz yaradıcılığının xarakterinə, ideya-məzmununa, hətta ifadə formasına görə məhz istiqlal şairidir. İlk şeirlərinin çap olunduğu 60-cı illərdən etibarən həmişə insan (və cəmiyyət), ruh (və sosial mənəviyyət) azadlığı ideyalarını qarşısızalmaz bir enerji (və ehtirasla) təbliğ etmiş, 80-ci illərin sonu 90-cı illərin əvvəllərindən milli azadlıq hərəkatının liderlərindən biri kimi həm poetik yaradıcılığı, həm də ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə istiqlal mübarizəsinin ön sıralarına çıxmışdı. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda müstəqil (və milli) dövlət quruculuğu prosesində Vaqif Səmədoğlu millət vəkili olaraq böyük həvəslə iştirak etmişdir.

"İstiqlal" ordeni ilə təltifin ikinci mənası isə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan dövləti insan (və millət) azadlığı uğrunda illərlə mübarizə aparmış bir şair-mütəfəkkiri, ictimai-siyasi xadimi yüksək qiymətləndirməklə ali məramını ifadə etdi. Və bir daha göstərdi ki, xalqın böyük şəxsiyyətləri, onların taleyi həmişə dövlətin (və Prezidentin) diqqət mərkəzindədir.

Vaqif Səmədoğlu öz dövrünün övladı olsa da, yəni, ideya-estetik təfəkkürü keçən əsrin ortalarından sonra formalaşsa da, dahi Səməd Vurğunun ailəsində böyüməsi, elə bilirəm ki, onun bir şair (və şəxsiyyət) olaraq xarakterini müəyyən edən əsas amil olmuşdur. "Min illik Azərbaycan poeziyasının ən populyar misralarının müəllifi" olan dahi Səməd Vurğunun bir çox xüsusiyyətlərini Vaqif Səmədoğluda da görmək mümkündür ki, buraya hər şeydən əvvəl, a) etnoqrafik-milli müəyyənliyi; b) yüksək vətənpərvərliyi və c) analitik-intellektual təfəkkürü aid etmək olar.

Yaşayıb-yaratdığı dövr Səməd Vurğundan, ümumən ədəbi-ictimai mühitdən fundamentalizm (pafos!) tələb edirdi. Və şair bu və buna bənzər "prinsipial" tələbləri yerinə yetirməli idi. Lakin milli təəssübkeşlik, analitik təfəkkür, istedad (və ilham!) bütün hallarda öz böyük həqiqətini diktə etməkdə idi. Səməd Vurğunun hansı ideya-mənəvi mövqə uğrunda mübarizə apardığını onun iki böyük övladı - Yusif və Vaqif Səmədoğluların sözün geniş mənasında yaradıcılıq təcrübəsi (və şəxsiyyəti!) də parlaq şəkildə göstərdi. Dahi Atanın, uğrunda mübarizə apardığı, xəyallarında gördüyü istiqlalı övladları, biri (Yusif Səmədoğlu) bir az az, digəri (Vaqif Səmədoğlu) bir az çox real həyatda gördülər.

...Vaqif Səmədoğlunu Səməd Vurğundan fərqləndirəcək yalnız bir mühüm məqam maraqlıdır: doğura bilər ki, bu da intonasiya-pafos məsələsidir. Belə ki, Səməd Vurğundan sonra Azərbaycan poeziyası o zaman hələ gənc olan istedadlı şairlərin şəxsində "ton"unu aşağı salmağa, hətta pıçıltı ilə danışmağa başladı. Çünki artıq elə mətləblərdən bəhs edilirdi ki, onu bərkdən (pafosla) demək olmazdı.

Və Vaqif Səmədoğlu elə ilk şeirlərindən səmimi oldu, ürəyinin səsi (ritmi!) ilə yazdı. Bu isə bir insanın dünyası miqyasında olsa da, hər halda, azadlıq (istiqlal!) uğrunda mübarizə idi.

Həm ideya-məzmununda, həm də forma-intonasiyada Səməd Vurğun miqyasına öyrəşmiş ədəbi tənqid, ümumən ədəbi-ictimai təfəkkür Vaqif Səmədoğlu üslubunu uzun müddət qəbul etməkdə bir də ona görə çətinlik çəkdi ki, Vaqif Səmədoğlu Səməd Vurğunun bilavasitə varisi idi. Və tamamilə aydın idi ki, ədəbi ictimaiyyət Vaqif Səmədoğludan məhz Səməd Vurğunun yolu ilə getməsinə, hətta onu təqlid etməsinə gözləyirdi. Fitrətən azad ruhlu Vaqif Səmədoğlu isə heç kimi təqlid etmək fikrində deyildi!

Həqiqət naminə, heç bir konyuktur güdmədən xatırlatsaq ki, keçən əsrin ortalarından etibarən Azərbaycan poeziyasının biri digərini guya estetik baxımdan inkar edən iki üslub-istiqlal arasında mübarizə gedirdi və həmin mübarizənin əsasən konyuktur iştirakçıları Vaqif Səmədoğlunun Səməd Vurğun deyil, Rəsul Rza "cəbhə"sində dayanmağından narahat idilər, açıqca etirazlarını bildirirdilər, onda təsəvvür etmək çətin deyil ki, gənc şair hansı yaradıcılıq həyəcanları keçirmişdi. Rəsul Rzanın onu (Vaqif Vəkilov) müdafiə etməsi gərginliyi daha da gücləndirirdi ki, bu da səmədvurğunçuları, əlbəttə, heç cür razı sala bilməzdi. Əgər sıradan, daha doğrusu, neytral bir istedad olsaydı, başqa məsələ idi. Söhbət Səməd Vurğunun oğlundan gedirdi...

Həmin mürəkkəb (və konyuktur!) mübahisəni, məsələ burasındadır ki, nə səmədvurğunçular, nə də rəsulrzaçılar deyil, məhz Vaqif Vəkilov (Səmədoğlu!) həll etdi. Belə ki, xalq yazıçısı Anarın sözləri ilə desək, o, həm Səməd Vurğundan, həm də Rəsul Rzadan fərqli bir üslub, Vaqif Səmədoğlunun öz üslubunu yaratdı. Və maraqlıdır ki, ya aktiv, ya da passiv şəkildə ya Səməd Vurğun, ya da Rəsul Rza "mövqe"yində dayanıb Vaqif Səmədoğlunu ya tənqid, ya da təqdir edənlərin çoxu onun səviyyəsinə yüksələ bilmədi.

Vaqif Səmədoğlunun heç kəs qarşısında hesabat verməyən, hər cür konyukturun fəvqündə olan üslub axtarırları onun daxili şəxsi (fərdi!) müstəqilliyinin üzvü tərkib hissəsi idi... Lakin onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu müstəqillik özündənrazı, təntənəli, yaxud fundamentalist bir qürurla müşayiət olunan müstəqillik deyildi, bir növ, "postmodernist" xarakter daşıyırdı:

***Sən mənim doğma anamsan,
Azadlıq, mən sənə yad qapılarında
böyümüş balan...***

Vaqif Səmədoğlunun bu "postmodernist azadlıq"ı insan (və millət) barəsindəki təsəvvürlərin orijinallığından, özünəməxsusluğundan irəli gəlir. Şair üçün "Azadlıq!" deyə qışqıran dünya o həddə qədər maraqlıdır ki, heç olmasa təhtəlsüurla həmin azadlığın bütün məsuliyyətini öz üzərinə götürə, ağrı-acısından da ləzzət ala bilsin. Və ona görə də şair keçən əsrin 80- ci illərinin sonu 90- cı illərinin əvvəllərində düşdüyümüz mürəkkəb tarixi şəraitdə istər yaradıcılığında, istərsə də ictimai-siyasi fəaliyyətində nə hay-küyçü ("bolşevik" təfəkkürlü), nə də konyuktur (mənsəbpərəst) azadlığı qəbul etdi. Çünki o bilirdi ki,

***İnqilaba
inqilab gərəkdir, gülüm,
azadlıq yox...***

Vaqif Səmədoğlu o azadlıq (istiqlal!) mücadiləçilərindəndir ki, öz tərcümeyi-halını mənsub olduğu millətin tərcümeyi-halından ayırmır. Və ən sosial, ən siyasi məsələləri də nə dərəcədə əxlaqi olması baxımından dəyərləndirməyin kifayət qədər maraqlı təcrübələrini verir:

***Bu gün dənizi siləndə
gilavarın yaylığı***

*Yenə dindi təkliyimin
Yorğun söz azadlığı.*

*Yaxud:
Biz yox,
Allah inanmır bizə...
İnanmır əlimiz qana batanda,
insan insana daş atanda.*

*Yaxud da:
Bu dünyə
dəmyə dünyadı,
Nə bitdi, bitdi...*

Vaqif Səmədoğlu poeziyasının elə sirləri var ki, onlara bələd olmadıqda, yaxud üzdən yanaşıldıqda şairin hansı ovqatla nə demək istədiyini və ya dediyini dərk etmək çox çətindir. Məsələn:

*Vıyıldamır, yox,
keçib gəldiyi yerlərin
dərindən ağlayır
pəncərəmin, qulağımın dibində
bu külək...
İndicə əsib sovuşacaq,
üz tutacaq başqa ellərə.
Və bilirəm,
hardasa bizi deyib ağlayacaq
bu külək...*

Söhbət o küləklərdən gedir ki, dünyanın təlatümlərindən, üsyanlarından, inqilablarından, ümumiyyətlə, azadlıq hərəkatından, yaxud çırpıntılarından danışır, bəşəriyyətin - insanlığın həyəcanlarını, hissiyyatlarını qulaqlardan qulaqlara pıçıldayır, dünyanın dərini, ağrılarını eldən elə yayır.

Və söhbət, təbii ki, şairin yaşadığı Bakıdan gedir... Küləklər şəhərindən...

*Sən son ümidimin qaldırdığı
ağ bayraqsan, Azadlıq,
mən səni
yellədən külək...*

Biri digərini tamamlayan, bütöv bir poetik- fəlsəfi cümlə- lövhə quran üç obraz- anlayış: son ümid - ağ bayraq (Azadlıq) - onu yellədən külək.

Vaqif Səmədoğlunun azadlığı, bəzən zahirən buna meyil etsə də, dünyadan (cəmiyyətdən) təcrid olunmuş azadlıq deyil, hətta onun bu zahiri (formal) təcridliyində belə daxili "mən" sosial-siyasi məzmunla o qədər zəngindir ki, hansı məqamın fərdi, hansının ictimai olduğunu müəyyənləşdirmək çox çətindir:

Yuxuda gördüm səni,

*dirilmə, ay nənə, dirilmə.
Erməni bizi, biz ermənini,
rus hər ikimizi qırır, ay nənə.
Dirilmə, bahalıq, qıtlıqdır,
qəzəblə, kinlə tutulub
körpələrin də qulaqları,
bir nağulın eşidilməyəcək,
bir laylan yuxu gətirməyəcək daha.
...Dünya dönüb, dəyişib Bakı,
elə biz də
üç ev dəyişmişik sən öləndən bəri,
Dirilmə, tapa bilməyəcəksən təzə evimizi,
dirilmə, ay nənə, dirilmə...*

Məlum tarixi (və ağırlı) günlərin mənzərəsini təqdim edən bu şeirdə reflekslər, hissiyyat-həyəcan mühakimələri nə qədər fərdidirsə, o qədər də ictimaidir; nə qədər realdırsa, o qədər də qeyri-real, mistikdir və nə qədər ciddidirsə, o qədər də zarafatyanadır.

Vaqif Səmədoğlu yaradıcılıqda o qədər müstəqil oldu ki, nə doğma Azərbaycan, nə də yaxşı bildiyi dünya poeziyasının nəinki bir şairini, heç bir cəşirini də təqlid-təkrar eləmədi, yalnız öz şeirlərini yazdı. Xoşa gəlsə də, gəlməsə də... Yalnız özünəməxsus yaradıcılığın mənəvi (və fiziki!) əzablarından zövq aldı:

*Şeirlərimin qızdırmasından
yata bilməmişəm
bütün gecəni.
Ciyərləri cadar- cadar olmuş
təngnəfəs şeirlərimin.*

Şairin lirik (yalnız lirikmi?) qəhrəmanı bir vaxtlar təvazökar bir "iddia" ilə demişdi:

*Bir gün dəli olacağam,
icazə versələr əgər.
Gedəcəyəm baş götürüb
Evimizdən səhər- səhər...
Söysələr də, öz- özümə
ürək verib susacağam,
Söyüşləri yaxam üstən
Orden kimi asacağam...*

Neyləyəsən ki, böyük şairlərin taleyi həmişə belə olub, bundan sonra da yaxın ki, belə olacaq. Səməd Vurğun kimi, Rəsul Rza kimi Vaqif Səmədoğlu da çox tənələrə, nadan təhqirlərə məruz qalıb... Ancaq Səməd Vurğun da, Rəsul Rza da, Vaqif Səmədoğlu da hər biri öz dövrünün insan (və millət) azadlığı barəsindəki təsəvvürlərini mümkün qədər açıq bəyan etməkdən, dünyanın dərini sinə dolusu öz dərdləri kimi çəkməkdən çəkinməyiblər.

Dünya da xali deyil...

Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası

Xalq şairi Vaqif Səmədoğlu – 85

Və bu gün Vaqif Səmədoğlunun sinəsini müstəqil Azərbaycan Respublikasının üç ordeni bəzəyir: "Şöhrət", "Şərəf" Və "İstiqlal".

**Nizami Cəfərov,
akademik
Azərbaycan.-2014.- 11 iyun.- S.4.**

ÜFÜQDƏ YAZILAN SÖZLƏR...

Arzu deyilən nəsnəylə dil arasında məsafə uzundur, nəhayətsiz dərəcədə uzundur, onlar bir-birindən o dərəcədə aralıdırlar ki, biz arzumuzu ifadə etmək istəyəndə istər-istəməz olmayan şeyi, yəni yalan danışır, dildə təhriflərə varırıq, arzularımız ilahi varlığın ovucları içindədir, biz nəse demək istəyəndə onlar yumulur, açıq gözlə heç yeri görə bilmirik...

Bu hal ən müxtəlif bədii mətnlərdə deyək ki, şeirin "sözsüz diliylə" ifadə edilir, yəni təbii dilin son hecası və son hərfinə qədər "kənarlaşdırılıb" hər yönü ilə ona qarşı duran "yad" bir dilin ləfziylə yenidən təqdim edilir.

*Üfüqdən gözəl
kimin xətti var?
Bir söz yazmayıb,
bircə fikri yox.
Amma
hər şey aydın,
hər şey gözəl...*

Vaqif Səmədoğlu

Bu hal özünü bədii mətnin ifadə kontekstində də göstərir, hər şey təqribidir, təxminlər içindədir, bunlar hansı məqamdasə sehrli dairə, çevrə əmələ gətirir, bu andan sonra bircə söz də o dairənin içinə nüfuz edə bilmir. Çünki nə varsa əslində gözlə görünməyən dairənin, məsmavi genişliyin içindədir, həm də artıq yazılmış olan da üfüqlərdə yazılan sözün proyeksiyasıdır, bunu duyan, bütün varlığıyla hiss edən şair o sözə öz qəlbinin döyüntüsünü qatır və beləcə çox orijinal və fərdi nəsnə ümumi kontekst əldə edir. Üfüqlərdən düşən proyeksiyanın sayəsində hər şey daha dərinlərdə məkan bulmuş hisslərin üzə çıxarılması ilə sonuclanır. Məhz bunun sonucunda quşları qanadlarının altındakı yarıdan, şaqraq səslərinin içindəki qüssədən tanıyıraq, dünya, gerçəklik haqqında belə nəhayətsiz bilgi yaddaşımızı pozur, hər şeyi unudur və doğum tariximizlə öldüyümüz günü dəyişik salırıq... Bu dəmdə Vaqif Səmədoğlunun başqa bir şeirində bir misra və əslində bütün mətni ifadə edən misra yada düşür: "Quşlar saatla yox, işıqla başlayırlar oxumağa...". Işıq işartısını hiss edən kimi oxumaq əslində qırıq qanadların altındakı yaranın sözlərini dilə gətirmək anlamını daşıyır. Bir də var, hamının dərinəndən-dərinə hiss edib heç zaman dillə ifadə edə bilmədiyi nəsnələr. Təqribən bu şəkildə: ...büsbütün kədər içindəsən, ümitsizlik, tələş, dərd... amma sol əlin çəçələ barmağıyla hiss edirsən ki, heç vaxt gəlməyəcək xoş bir şey var... Bir ömür anlamaq istədiyin dünya əslində budur, elə tanrı da.

*...Gündüzlərin səması
Nədənsə indi bumbuz,
Gecələr başım üstə
Nə ay yanır, nə ulduz,
Nədənsə bu xoş baharda
Sarı yarpaqlar açır
Söykəndiyim ağaclar...*

Vaqif Səmədoğlu

Vaqif Səmədoğlu şeirində qəribə bir xassə var: dünyada nə varsa hər şeydən vaz keçib, onları görməyib (necə ki kitabı tələsik vərəqləyirsən, yaxud bir mətni qaçaraq gözlə oxuyursan...) bu nəsnələrin ən dərinliyindəki ən adi şeylərdən yazmaq, ən çətin dilə yatıb sözə gəlməyənləri axtarıb tapmaq, ifadə etmək ehtirası bədii mətnin bütün strukturunda bəlirləyici funksiya malik olur. Bu ehtiras qırıq-qırıq siqnallar şəklində doğulur, həmin o itib-batmış nəsnələrin həsrət və göynərtisini çatdırır. Buna görə də bu poetik sistemdə intonasiya modeli əsas rol oynayır. Bunu necə anlamalı? İlk əvvəl metafora qəribə, bizə tanış olmayan xassəsiylə ekrana "oturur", söz və məvhumlar arasında semantik bağlantı o qədər zəif və məsafəlidir ki, bütöv mətn məsələn, "itki" anlayışının "xəritəsini" təqdim edir və elə buna uyğun şəkildə də qurulur. Şairin anlayışında gördüyümüz hər şey - istisnasız olaraq bütün əşyalar itmiş, qeybə çəkilmiş anlam və sözlərin sadəcə şəklidir, bunlardan yazmaq min illər geriye gedib sözlərin tarixini oxumaq, o ərazidə arxeoloji qazıntı aparıb itmiş mənalara axtarmaq cəhddir. Şair hansı mətnində xüsusi olaraq nəyi, hansı əşyanı görükdürsə, əslində onun olmamasına, zamanın hansı məqamındasa itkin düşməsinə işarə edir. Onun dənizlə bağlı şeirlərində də belə bir ayrıntı var, hərdən o, vaxtilə insan üçün həyatı önəm daşıyan mənalara üstünü basdığı bir nəsnə kimi təsvir edilir, hərdən də sadəcə "görünür".

Bütün insan hisslərinin qəliblərin içində olduğu klassik şeirdən fərqli olaraq müasir, modern poetik mətnlərdə həmin qəliblər olmasa da, kənarda, həmin mətnin paralelində, yaxud ona çarpaz bucaq altında təsvir fokusunda yerləşir. Klassik qəzəl mətnini şərti olaraq modern şeir "qəlibinə" salmalı olsaq qəbul etdiyimiz yaşantı son zərrəsinə qədər dağılar, hiss edilməz və əslində çox mənasız söz yığını alınar, yaxud modern şeirin ifadə etdiyi mənalara (şərti-!) mətnini qəzəl qəlibinə salmalı olsaq yenə eyni hadisə baş verər. Amma modern şeir mətnin paralelində, yaxud onunla hansı mövqedə klassik formanın virtual varlığı birincinin necə deyərlər, daim məna ilə dolub-boşalmasına səbəb olur. Füzulinin qəzəlləri də bu gün yazılan ən mükəmməl mətnlərlə bu şəkildə təmasda olur, ona enerji ötürdüyü kimi, ondan da enerji alır (Üzvi poetika fəlsəfəsinə uyğun olaraq...). Burada başqa bir fərqli məqam da var: klassik ortaçağ şeirində "divan" anlayışı... bir forma, bir qəlib olaraq əvvəldən axıra (bəşikdən məzara) dünya və gerçəkliyi sətir-sətir canına çəkib ona "şərh verir", dünyanı bu şəkildə içinə hopdurandan sonra bütün dünya bir kitaba - bir ovuc içinə yerləşir. Modern şeirdə bunun əksi olan proses əsasdır. Modern poeziyada bir ovuc işinə yığılmış dünya (mənalara dünyası) yenidən sətir-sətir, misra-misra çözülmür və misra və sətirlər artıq əvvəlki (orijinal) formasından fərqlənir, həm də yerdən göyə qədər. Baxın:

Bütün pəncərələr yumulmuş gözdür,

Bu evlər, küçələr deyilmiş sözdür.

Yaralı buluddan

yağan yağışdan

günah yumasa da

bir az bağışlar...

Bəlkə bizdən bir az

yan keçər bu gün,

həyalı söyüşlər, doğma qarğışlar.

Və quşlar,

və quşlar qəfəsə vurğun,

İlahi, çox sağ ol.

Yenə də heysizəm, yenə də yorğun...

Bütün pəncərələr yumulmuş gözdür... Küçələr, evlər... deyilmiş söz... Yorğunluq və bitkinlik. Hər şey deyilib, hər şey bitib, qurtarıb, gözlər yorğunluqdan qapanıb. Buludların

yarasından axan yağışlar əbədi məhkumluğun işarəsidir. Şeirdə "və" bağlayıcısının iki dəfə təkrar edilməsi sözlərin intonasiyaya "çevrilməsi" prosesini əks etdirir. Mətni oxuduqda ilk gözlərimiz önündə qərarlaşan mənzərə həm konkret hadisəni, həm də yaygın nəsnəni bildirir, konkretliklə yaygınlığın təması mənaların yerləşdiyi ərazinin konturlarını seçkinləşdirir: bu ərazi hamar və ucu-bucağı görünən deyil (...bəlkə bizdən bir az yan keçə bu gün...) cadar-cadardı, şeirdəki "heysizlik və yorğunluq" həm fərdi-intim vəziyyəti, həm də bu şeirin paralelindəki virtual mətnin qəlbindəki ağrı və fərağın, nisgil və dərdin çeşməsini nişan verir. Konkret mətnlə virtual ərazidəki "donmuş" mətn bir-birinə insan hisslərinin kosmosu vasitəsi ilə sirayət edir, eyni şeylərin son dərəcə fərqli məzmun və ifadədə meydana çıxmasını şərtləndirir.

***Kəfəni ağ bilirdim,
üç rəngli bayraq imiş,
yurdum da, qürbətım də
elə bu torpaq imiş...***

Bir neçə gün əvvəl sosial şəbəkədə görmüşdüm, atası düşmənlə qanlı döyüşlərə girən, dünyaya təzə göz açmış uşağı Azərbaycan bayrağına bürüyüb evə yazmışdılar. Sonra Vaqif Səmədoğlunun bu şeiri... Bayraq doğulduğun dünyanın giriş-çıkışında ilk və son dəfə görəcəyin nəsnədir, rəngi, küləkdə qürurla dalğalanma tezliyi dəyişməyən bayraq əslində hər an dəyişir, burda sevincə göz yaşı canbir qəlbədir, o dalğa tezliyinin içində elə bir ritm var ki, onunla bir üzü doğma, bir üzü qürbət olan torpağı qəlbində, barmaqlarının ucunda hiss edirsən... Dəyişir, göz yaşlarından aldığı kədər himnin intonasiyasına keçir, bu kədər müzəffər əsgər addımlarının altından qalxan ümidin işığına bürünüb ürəklərdə ümidi yaşatdıqca yaşadır.

Bilib-bilmədiyimiz hər şey bayraqla başlayıb bayraqla sonsuzluğa uzanır. Şeirdə hər şeyin (anlam və mənənin) çərçivəyə alınması əslində ifadə edilən mənaya sonsuzluq effekti aşılamaq üçündür. Yəni, dünya hardasa bitir, qurtarır, hansı mənəyasa dirənib durur, ancaq qəlbində və ruhunda yurd və qürbət yeri olan bayraq, onun sancıldığı torpaq uzandıqca uzanır, qurtarmır, kədərin və sevincin göz yaşlarını bir-birinə qatıb sonsuz gerçəklik yaradır. Biz bu sonsuzluğun içində yaşayıırıq, ona görə dünyadan köçdüyümüz gün də bu sonsuz məkana qədəm basdığımız günə üst-üstə düşür.

***Mən bir gün üfüq olmuşdum,
duman çökdü dənizə...
Görünmədim.
Mən bir gün cığır olmuşdum,
gedib-gələn olmadı, ot basdı üstümü...
Görünmədim.
Mən bir gün təbəssüm olmuşdum,
nə oldu bilmədim...
Görünmədim.***

**Cavanşir Yusifli,
ədəbiyyatşünas alim
Ədəbiyyat qəzeti.-2020.- 31 oktyabr.- S.9.**